

Ortaokul (6-7. Sınıflar) DKAB Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarındaki Değerler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Değer Analizi ve Sınıflaması*Fatih Çakmak¹***Öz**

İnsan değerli ve önemli bir varlıktır. Değer sahip olunan maddi ve manevi öğeler bütünü olarak ifade edilebilir. Değerler eğitimi, bireye değerleri kazandırmaya yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim faaliyetidir. Değerler farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Spranger değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır. Bu çalışmada ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi programında kazanım-değer ilişkisi analiz edilmiştir. Bu analizde Spranger'in değer sınıflamasına ahlaki değer ve milli değer katagorisi eklenerek 8 farklı kategori oluşturulmuştur. Bu araştırma betimlemeye dayalı nitel bir çalışmadır ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. DKAB programında kazanımların % 64,4'ü (29) dini değer, % 20'si (9) sosyal değer, % 8,8'i (4) ahlaki değer, % 4,4'ü (2) milli değer, % 2,2'si (1) bilimsel değer kategorisindedir. Programda estetik, ekonomik ve politik değer kategorisinde kazanım tespit edilememiştir. Sosyal Bilgiler dersi programında kazanımların % 26,1'i (17) bilimsel değer, % 20'si (13) sosyal değer, % 15,3'ü (10) milli değer, % 15,3'ü (10) ekonomik değer, % 13,8'i (9) politik değer, % 7,6'sı (5) ahlaki değer, % 1,5'i (1) estetik değer kategorisindedir. Programında dini değer kategorisinde kazanım tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi • Sosyal Bilgiler • Değer • Kazanım • Değer Sınıflama

¹ Fatih Çakmak, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü. Eposta: fcakmak@aku.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0333-3834

A Qualitative Research On Values In Secondary School (6-7. Grade) RCMK Course And Social Studies Course Outcomes: Value Analysis And Classification

Fatih Çakmak

Abstract

Man is a valuable and important asset. Value can be expressed as a total of material and moral elements. Values education is an educational activity that is carried out to bring values to the individual. Values are classified in different ways. Spranger classified the values in 6 groups as aesthetic, scientific, economic, political, social and religious values. In this research, the relationship between gain and value in the secondary school Religious Culture and Moral Knowledge (RCMK) and Social Studies course program was analyzed. In this analysis, 8 different categories were created by adding moral and national value categories to Spranger's value classification. This research is a qualitative research based on description and document analysis technique was used. In the RCMK program, 64,4% of gains (29) are religious value, 20% (9) social value, 8,8% (4) moral value, 4,4% (2) national value, 2,2% (1) is scientific value. There is no aesthetic, economic and political value in the program. Social Studies curriculum, 26,1%, (17) are scientific value, 20% (13) social value, 15,3% (10) national value, 15,3% (10) economic value, 13,8% (9) political value, 7,6% (5) moral value, 1,5% (1) is aesthetic value. There is no gain in the religious value category in the program.

Keywords

Religious Education • Social Studies • Value • Attainment • Value Classification

دراسة نوعية عن قيم مخرجات التعلم للمرحلة الثانوية (الصفوف 6-7) دورة الثقافة الدينية والمعرفة الأخلاقية ودورة الدراسات الاجتماعية:
تحليل القيمة والتصنيف

فاتح جاكمك

ملخص

الإنسان أصل ثمين وهام . يمكن التعبير عن القيمة على أنها مجموعة العناصر المادية والروحية التي تمتلكها. تعليم القيم هو نشاط تدريبي يتم إجراؤه لجلب القيم إلى الفرد. يتم تصنيف القيم بطرق مختلفة. القيم مقسمة إلى ست مجموعات. هذه هي: مجموعات القيم الجمالية والعلمية والاقتصادية والسياسية والاجتماعية والدينية. في هذه الدراسة تم تحليل علاقة القيمة المكتسبة في برنامج مقرر الثقافة الدينية والمعرفة الأخلاقية والدراسات الاجتماعية في المدرسة الثانوية. في هذا التحليل ، تم إنشاء 8 فئات مختلفة من خلال إضافة القيمة المعنوية وفئة القيمة الوطنية إلى تصنيف القيمة. هذا البحث هو بحث نوعي وصفي وقد تم استخدام تقنية تحليل الوثائق. 64.4% (29) قيمة دينية ، 20% (9) قيمة اجتماعية ، 8.8% (4) قيمة معنوية ، 4.4% (2) قيمة وطنية ، 4.4% (2) قيمة وطنية ، 26.1% (17) قيمة علمية ، 20% (13) قيمة اجتماعية ، 15.3% (10) قيمة وطنية ، 15.3% (10) قيمة اقتصادية ، 13.8% (9) كانت في فئة القيمة السياسية ، 7.6% (5) في فئة القيمة الأخلاقية ، و 1.5% (1) في فئة القيمة الجمالية. لم يتم الكشف عن أي إنجاز في فئة القيمة الاقتصادية ، 13.8% (9) كانت في فئة القيمة السياسية ، 7.6% (5) في فئة القيمة الأخلاقية ، و 1.5% (1) في فئة القيمة الجمالية. لم يتم الكشف عن أي إنجاز في فئة القيمة الدينية في البرنامج.

الكلمات المفتاحية

Giriş

İnsan değerli ve önemli bir varlıktır. Onun bu değeri akıl ve irade sahibi olarak özellikli yaratılışına ve varlık gayesine dayanmaktadır. Bu nedenle bireyler ve toplumlar kendileri için önemli gördükleri bazı tutumlar ve davranışlar geliştirirler. Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenir (Beill, 2003: 14), değer üretirler. Değer kavramı ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. “Değer” kavramı, TDK sözlüğünde birkaç şekilde tanımlanır. Bunlar: (1) Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. (2) Yüksek ve yararlı nitelik. (3) Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğeler bütünü (TDK, 2021). Tezcan (1974: 14) değeri, bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçüt olarak tanımlar. Başka bir tanımda değer, bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymet olarak tanımlanmıştır (Çelikkaya, 1996: 168). Bu tanımlamalara göre toplumun değer yargılarını oluşturan herkes tarafından kabul gören tutum ve davranışlar bireylerin değer tercihlerini etkilemekte, bireyin yaşantısına yön vermektedir.

Değerlerin ne olduğunun iyi anlaşılabilmesi; bireysel ve toplumsal fonksiyonlarının iyi belirlenebilmesi için değerlerin özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Değerlerin özelliklerini Fichter (2006: 167) şöyle sıralamaktadır:

a) Değerler paylaşılırlar; kişilerin çoğunluğu değerler üzerinde uzlaşmıştır. Herhangi bir bireyin yargısına bağlı değildir.

b) Değerler ciddiye alınırlar; kişiler bu değerleri, ortak refahın korunması ve sosyal gereksinimlerin karşılanması ile birlikte görür.

c) Değerler coşkularla birlikte bulunur; kişiler yüce değerler için özveride bulunur, dövüşür ve hatta ölürlür.

d) Değerler soyutlanırlar; kişiler arası fikir birliği ve uzlaşma gerektirdiği için kavramsal olarak diğer değerli nesnelere soyutlanabilir.

e) Değerler toplumsaldır; bireyin dışındadır ve toplumun baskısı özelliklerine sahiptirler. Birey, toplumsal olan değerleri içinde doğduğu toplumda hazır bulur; toplumsallaşma sürecinde değerleri öğrenir, benimser, uygulamaya katılır ve bir sonraki kuşağa aktarmaktadır.

f) Sosyal değerler süreklidir; değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması aile, okul, arkadaş çevresi, meslek ve iş örgütü ve kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Bu araçlarla toplumlar, gruplar ve kurumlar pek çok sosyal değeri bünyesinde taşır, geliştirir ve yeni kuşaklara aktarırlar.

g) Değerler dil ve sembollerle aktarılır; bir toplumun konuştuğu dil ve ortak sembolleri o toplumdaki grupların ve kurumların ortak değerlerini hem yansıtır hem de yaşatır. Örneğin şan, şeref, gibi kelimeler ile evlilik sürecinde yapılan törenler sosyal değerleri yansıtır.

h) Değerler anlam veren standartlar, inançlar ya da ahlaki ilkelerdir.

ı) Değerler; davranışların, insanların ve olayların seçilmesini veya değişimini yönlendiren standartlardır.

j) Değerler değişime açıktır, zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Değerlerin değişime açık olduğu görüşünün aksine değerlerin evrensel olduğu, her çağda ve her kültürde bir takım değerlerin var olduğu görüşü de ileri sürülmektedir. Fichter'e (2006: 167) göre, sosyal bilimciler değişmeyen ve mutlak değerleri incelemeyiz. Bunlar daha çok filozof, teolog ve etikçilerin analiz konusudur

Bu özelliklere sahip değerler sisteminin fonksiyonlarını şöyle sıralayabiliriz (Tezcan, 1974: 15):

a) Bireye amaç ve yön tayin eder.

b) Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin esaslarını ve genel yönünü verir.

c) Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.

d) Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklediğini bilmesini sağlar.

e) Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoşgiden ve gitmeyeni, ahlâkî ve ahlâkî olmayı ayırt etmesini sağlar.

Değerler pek çok açıdan farklı şekillerde sınıflanabilmektedir. Bu sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul edilenler; Nelson, Rokeach, Schwartz ve Spranger'e ait olanlardır.

Nelson'a (1974) göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır. Bireysel değerler; bireysel seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir. Grup değerleri; belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir. Sosyal değerler ise; adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar. Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (akt. Akbaş, 2004: 32-33).

Rokeach'a (1973) göre değerler, temel değerler ve araç değerler olarak ikiye ayrılır. Temel değerler, arzu edilen nihai değerleri içerir. Başarı, özgürce seçim, eşitlik, erdem, vb. Araç değerler ise, temel değerlere ulaşmak için kullanılacak davranış tarzlarını ifade eder. Cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku gibi (akt. Yazıcı, 2006: 502).

Schwartz (1992) değerler teorisinde; güç, başarı, hedonizm, harekete geçirme, kendini yönetme, evrensellik, bağlılık, gelenek, uyum ve güvenlik olmak üzere 10 temel değer tipini içeren bir değerler yapısını öngörmüştür. Bu sınıflama bireyi motive etme amacına göre yapılmaktadır. Bu değerlerden bazıları örneğin güç değeri; sosyal statü ve prestij ile insanlar ve kaynakları üzerinde hakimiyet kurmayı içerirken, başarı değeri; kişisel başarıyı ifade etmektedir. Hedonik değer; mutluluğu, harekete geçirme değeri ise, yaşamdaki heyecanı ve yenilikleri içermektedir (akt. Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012: 223).

Değerlerin sınıflanmasında ilk çalışmalardan birisi (Keskin, 2016: 1490) ve en çok kabul edilen sınıflama Edward Spranger (1928) tarafından yapılan sınıflamadır (Kılınç, 2015: 4). Spranger, değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır. Bu gruplar şu şekilde açıklanabilir (Akbaş, 2004: 55-56; Kılınç, 2015: 4-5):

1. Estetik değer; simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
2. Bilimsel değer; gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
3. Ekonomik değer; yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
4. Politik değer; her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
5. Sosyal değer; başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
6. Dini değer; evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Spranger'in sınıflaması ilerleyen yıllarda alanda çalışmalar yapan Allport, Vernon ve Lindzey (1951) tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Bu ölçek ile yapılan araştırma sonuçlarında sanatçıların estetik, tıp öğrencilerinin bilimsel, din adamlarının dini ve sosyal, iş idaresi öğrencilerinin ekonomik değerlerinin yüksek puanları olduğu görülmüş ve bu sonuçlar sınıflamanın doğruluğuna ait kanıtlayıcı gerekçeler olarak yorumlanmıştır (akt. Akbaş, 2004: 56; Kılınç, 2015: 5).

Türkiye'de yapılan değer sınıflamalarına bakıldığında, Ülken (1965) değerleri içkin, aşkın ve normatif değerler olarak sınıflamıştır (akt. Poyraz, 2007: 85-86). Güngör (2000) Spranger'in sınıflamasına ahlaki değerleri ekleyerek yeni bir sınıflama ortaya koymuştur. Akbaş (2004), değerleri geleneksel, demokratik, çalışma-iş, bilimsel ve temel değerler şeklinde sınıflamıştır Keskin (2008) değerleri estetik, etik, ahlaki, toplumsal ve evrensel şeklinde sınıflamıştır. Acat ve Aslan (2012) değerleri muhafazakâr-geleneksel, ulusal-millî, özedönük-kişisel, sosyal-toplumsal ve bilimsel-yenilikçi şeklinde sınıflandırmışlardır (Keskin, 2016: 1492). Bu çalışmada Ortaokul DKAB dersi ve Sosyal Bilgiler dersi kazanımları sınıflanırken Spranger'in değer sınıflaması temel alınacak, Spranger'in sınıflamasına Güngör'ün (2000) yaptığı gibi ahlaki değerler ve Acat ve Aslan'ın (2012) sınıflamasında yer alan millî/ulusal değerler, millî değer olarak eklenecektir. Bu şekilde bizim değer sınıflamamız; estetik, bilimsel, ekonomik, politik, sosyal, dini, ahlaki ve millî değerler olarak sekiz gruba ayrılmıştır. Bu gruptan estetik, bilimsel, ekonomik, politik, sosyal ve dini değer grubu yukarıda açıklanmıştır. Ahlâki değerler Savage ve Armstrong (1996) tarafından "doğru ve yanlış anlamları (çağrışımları) taşıyan, kişilerarası ilişki örüntülerini etkileyen, insanların uygun ve uygun olmayan davranışları tanımlamalarına yardımcı olan değerler olarak tanımlanmıştır (akt. Keskin, 2008: 12). Millî değerler ise toplumları bir arada tutan, duygu, düşünce ve ülkü birlikteliği kazandıran, ortak bir tarihi paylaşma ve geleceğe birlikte güven içerisinde bakabilme bilinci kazandıran, kaynak ve şekilleniş itibarıyla topluma döndürülebilen değerlerdir.

Temel fonksiyonları arasında toplumu düzenlemek ve yapılandırmak gayesiyle ilke ve esaslar belirlemek, inananlarına karşılaştıkları olaylar karşısında nasıl hareket edeceklerine ilişkin belirli davranış modelleri kazandırmak, belli bir takım değerler ve semboller sistemi vererek bir zihniyet ihdas etmek olan din (Keskin 2004: 16), toplumların yaşamında her zaman en önemli kavramlardan birisi olmuştur. Bununla birlikte dinin, insanın sadece manevi yönünü ele alan, inanç dünyasının nasıl olması gerektiğini, nasıl dua ve ibadet etmesi gerektiğini

düzenleyen bir kurallar bütünü olduğunu iddia eden her yaklaşım, dinin anlam ve gayesini anlama açısından eksiktir. İslam dini bu amaçlarının yanında bireylerin hayat tarzı olarak davranışlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemekte ve bu ilişkilerin belirli değerler çerçevesinde yürümesini sağlamaktadır (Mehmedoğlu, 2013: 177-179). İslam dini mensuplarının iman ve ibadet kavramları çerçevesinde salt dini bilgiye sahip olmasını değil, aynı zamanda bu bilgiyi tutum ve davranış olarak hayatına aktarabilen, yaşamsal gereksinimlerini bu bilgi ile karşılayabilen bireyler olmasını istemektedir. Aynı şekilde eğitimin de temel değerleri benimsemiş, ahlâklı bir kişiliğe sahip bireyler yetiştirmeye ve kişilerde davranış, tutum ve tavır değişikliğini gerçekleştirmeye çalışıyor olması, eğitim-din ilişkisinde ortak amaca hizmet etme gerçekliğini göstermektedir (Gözütok, 2009: 46-49). Bulunduğu toplumun kültürüne yabancılaşmayan, toplum tarafından kabul gören değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek gibi bir amacı olan eğitimin; bireyler ve toplumlar için son derece önem ve etkiye sahip kültürün en temel ögesi olan dini kendisine konu edinmesi, yani dinin eğitim ve öğretimi birey ve toplumun geleceği için kaçınılmaz bir gerekliliktir. İşte bu gereksinim İlkokul 4. sınıftan başlayarak tüm ortaokul ve lise hayatı boyunca zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi ve seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri ile karşılaşmaya çalışılmaktadır. Bu arada asıl mesele bu eğitimin nasıl verilmesi gerektiğidir. Yani kaliteli ve nitelikli bireyler yetiştirmek için kaliteli ve nitelikli bir din eğitimine olan ihtiyaçtır.

Günümüz eğitim-öğretim anlayışında "öğretim" öne çıkarılırken, "eğitim" boyutu ikinci planda değerlendirilebilmektedir. Eğitim kurumlarında ve ailelerde bu durum dikkate alınmadığında amaçsız, vurdumduymaz, sorumluluk duygusu taşımayan, bencil bireyler yetişebilmekte ve bu durumun olumsuzluklarının yaşandığı toplumların ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Hâlbuki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında (DKABDÖP) bu sorun ile ilgili olarak şu ifadeler dikkat çekmektedir. "Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir" (MEB, 2018a: 1). Aynı şekilde bu ifade "Değerlerimiz" başlığı altında tüm derslerin öğretim programlarında da yer almaktadır. DKAB dersi öğretim programında yer alan kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir. Bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı ifade edilmiştir (MEB, 2018a: 2).

Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır (Öztürk, 2011: 3). Doğanay (2002: 17) sosyal bilgiler alanını sosyal ve beşeri bilimlerin içerik ve yöntemlerini disiplinler arası bir yaklaşımla işleyen, temel bilgi, beceri ve değerleri benimsemiş demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak ifade eder. Benzer bir tanımda sosyal bilgiler Gürkan (2009: 17) tarafından bilgi temelini sosyal bilimlerden disiplinler arası bir yaklaşımla alan ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi; öğrencilerin yerel, ulusal ve evrensel topluma etkin katılımlarını sağlamada gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarını amaçlayan bir ders olarak tanımlanır. Sönmez (2005: 455) ise sosyal bilgileri toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen diri bilgiler olarak tanımlamaktadır.

MEB tarafından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBDÖP) Sosyal Bilgiler dersi en kapsamlı şekilde bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005) olarak tanımlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi sosyal bilimlere dayalı içeriklerden oluşması, sosyal olan pek çok şeyi konu edinmesi nedeniyle, günlük yaşamda öğrencilerin kullanacağı bilgi, beceri ve değerleri içeren önemli bir derstir (Deveci, 2009: 2). Sosyal Bilgiler dersi ile bireylere topluma uyum sağlaması için gerekli bilgi, beceri ve tutumlar kazandırılmaya çalışılır (Karakuş, 2006: 27). Ayrıca bu ders ile bireyler kendi toplumunda kabul edilen değerleri, tutumları ve inançları öğrenerek ve benimseyerek ülkesinin etkin bir vatandaşı olarak sorumluluklarını geliştirebilirler (Tanrıoğen, 2006: 12). Yine bu ders sayesinde bireyler formel olarak vatandaşlık eğitimi alırken, içinde yaşadıkları ülkenin, bölgenin ve dünyanın tarihini, geçmişte ve günümüzde yaşamış ve yaşayan liderlerin yaşamlarını, demokratik yöntemlerin nasıl olması ve çalışması gerektiğini öğrenmektedirler (Zafer, 2019: 18). Son olarak bu alanda bilgi üreten ve uluslararası en büyük kuruluş olan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council Social Studies, 1993) bu dersin temel amacını, birbirlerine bağımlı global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmak olarak ifade etmektedir (akt. Karakuş, 2006: 28). Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması planlanan değerler SBDÖP’de; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB, 2018b: 8).

Bireylerin kendisine ve topluma yararlı olacak milli ve evrensel değerleri kazanmaları, ahlaki ve sosyal açıdan gelişimine katkı sağlayacak şekilde terbiye edilmeleri çabası değerler eğitimi olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle değerler eğitimi, bireye değerleri kazandırmaya yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim faaliyetidir. İyi eğitilmiş bireyler hem bireysel olarak kendi mutluluklarına hem de toplumun refah ve huzuruna katkı sağlarlar. Toplumların yaşadığı sosyal sorunlar yetişen bireylerin iyi bir terbiyeden geçmemesinden kaynaklanır. Bu nedenle eğitim sistemi içerisinde nitelikli bir değer eğitimi çok önemli bir yere sahiptir (Gömleksiz ve Cüro, 2011: 99). Bu çerçevede okulların temel sorumluluğunu, akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek olarak ifade edebiliriz (Ekşi, 2003: 79). Ayrıca değer eğitiminin, milli kimliğin korunmasında ve geliştirilmesinde çok büyük rolü vardır (Tozlu ve Topsakal, 2007: 180). Değerler eğitiminde okul ile birlikte aile ile bireyin etkileşimde olduğu, kazanım elde ettiği çevresine de önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu informal öğrenme alanına etki edebilmek, yetişen tüm bireyleri formal/örgün eğitimde değerler eğitimi açısından kaliteli yetiştirmek ile mümkündür. Bu açıdan özellikle okulda tüm disiplinler tarafından ortak yürütülecek bir değerler eğitimi anlayışına ihtiyaç vardır. Eğitimde program geliştirilirken dört temel öge karşımıza çıkar. Bunlar; hedefler, içerik, eğitim durumları ve sınav durumlarıdır. Eğitimde arzulanan amaçlara ulaşabilmek için hedeflerin ya da kazanımların sahip olması gereken niteliklere haiz olması önemlidir. Bu bağlamda hedeflerin yetiştirilmek istenen insan tipine ait nitelikleri kapsamaması, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alması, öğrenci davranışlarına dönük olması, öğrencilerin kazanacağı davranışlarla ilgili eylemleri içermesi, öğrenme-öğretme yaşantılarına ve sınav durumlarına yön vermesi vs. gibi bazı önemli niteliklerden söz edilebilir (Ertürk, 1975: 53; Demirel, 2015: 99). Yani hedefler belirlenirken yetiştirmek istediğimiz insan tipi anlamında arzu edilen

değerlerin bu kazanımlarda açık, seçik ve net olarak ifade edilip edilmediği önem kazanmaktadır. Bu çerçevede araştırma ortaokul DKAB dersi ve Sosyal Bilgiler dersi kazanımları ile değerler ilişkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca araştırma hem 2018 yeni DKAB programı hem de 2017 yeni Sosyal Bilgiler programında kazanım-değer ilişkisini analiz ederek, orijinal, farklı bir bakış açısıyla program kazanımlarını incelemesi nedeniyle önemlidir.

İlgili literatürde DKAB dersi ve Sosyal Bilgiler dersinde değer temalı çalışmalar bulunmaktadır. DKAB dersi için Kaymakcan ve Meydan'ın (2011), Keskin'in (2014), Çınar'ın (2015), Altıntaş'ın (2016) ve Altıntaş'ın (2018) çalışmaları örnek verilebilir. Bu araştırmalarda genelde DKAB dersi programında değerler, değerler ile ilgili öğretmen görüşleri, değerlerin öğretimi ve değerler öğretiminde kullanılacak yöntemler vb. gibi konular işlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi için, Gömleksiz ve Cüro'nun (2011), Fidan'ın (2013), Balcı ve Yelken'in (2103), Sağlam ve Genç'in (2015), Tonga ve Uslu'nun (2015) değer temalı çalışmaları örnek verilebilir. Bu araştırmalarda, Sosyal Bilgiler dersi programı ve değerler, değerlere ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri gibi konular işlenmiştir.

Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel problemi şudur: Ortaokul DKAB dersi ve Sosyal Bilgiler dersi kazanımları değerler ile nasıl ilişkilendirilebilir? Ortaokul DKAB dersi ile Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarının değer sınıflaması nasıldır? Araştırmanın alt problemleri de şunlardır:

1. Ortaokul DKAB dersi öğretim programlarındaki kazanımlar ile değerler nasıl ilişkilendirilebilir?
2. Ortaokul DKAB dersi kazanımlarındaki değerler nasıl sınıflandırılabilir?
3. Ortaokul Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarındaki kazanımlar ile değerler nasıl ilişkilendirilebilir?
4. Ortaokul Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarındaki değerler nasıl sınıflandırılabilir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma betimlemeye dayalı nitel desende bir araştırmadır. Nitel araştırma, daha önceden bilinen veya fark edilmemiş problemlerin algılanmasına, probleme ilişkin doğal olguların gerçekçi bir şekilde ele alınmasına yönelik öznel-yorumlayıcı bir süreci ifade etmektedir (Seale, 1999'dan Akt: Baltacı, 2019: 369-370). Betimleme ilgi duyulan konu ya da etkinliklerin tasvir edilmesi demektir. Betimleme ile neyin ne olduğu, olguların nasıl başlayıp sürdüğü ya da bir durumun, kişinin ya da olayın neye benzediği tasvir edilir (Keith, 2005: 16). Nitel araştırmada gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi veri toplama teknikleri kullanılarak, bu veriler ile olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulması hedeflenir. Nitel araştırmalarda önemli bilgi kaynaklarından biri de dokümanlardır (Creswell, 2012: 223). Bu araştırmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Evren ve Örneklem

Araştırmalarda örneklem seçimi araştırma yöntemine göre değişkenlik gösterir. Nitel araştırmada farklı örnekleme biçimleri bulunsa da genellikle araştırılan konunun en iyi şekilde açıklanmasına olanak tanıyacak ve

araştırma probleminin çözümüne en iyi katkıyı sunacak örneklere ulaşılmaya çalışılır (Baltacı, 2019, s. 373). Bu nedenle bu çalışmada örneklem seçimi yöntemlerinden amaçlı örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilen ortaokuldaki bütün derslerin öğretim programları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Ortaokul 6-7. Sınıflar DKAB dersi ve Ortaokul 6-7. Sınıflar Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarıdır.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda çoğunlukla gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi, söylev ve metin analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019: 374; Creswell, 2017: 189-190). Bu çalışmada metin analizi yöntemi ile veriler toplanmıştır. Bu çalışmada araştırma verileri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulu'nun (TTK) yayınladığı ve halen kullanılmakta olan Ortaokul 6-7. sınıflar DKAB dersi öğretim programı kazanımları ile Ortaokul 6-7. sınıflar Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarından oluşmaktadır. Verilerin elde edilme sürecinde DKAB ve Sosyal Bilgiler programındaki kazanımlar derslere ve sınıf seviyelerine göre gruplandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizi doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren basılı ve elektronik materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi için kullanılan sistematik bir işlemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 187; Bowen, 2009: 27). Doküman incelemesinde analitik işlem süreci, dokümanlarda var olan verilerin bulunmasını, seçilmesini, değerlendirilmesini ve sentezlenmesini içermektedir (Bowen, 2009: 28). Bu amaçla MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2018 yılında yayınladığı Ortaokul (6-7) DKAB Dersi öğretim programında yer alan kazanımlar ile 2018 yılında yayınlanan Ortaokul (6-7) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan kazanımlar kazanım-değer ilişkisi bağlamında incelenmiş ve elde edilen veriler yorumlanıp, değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde hem DKAB dersi hem de Sosyal Bilgiler dersi için tüm kazanımlar bir değer içerdiği kabulünden hareketle incelenmiş, kazanımlar arasında değer içeren ya da içermeyen şeklinde bir sınıflamaya gidilmemiştir. Yani tüm kazanımların içerdiği değer tespit edilmiş ve tüm kazanımlar için bir değer kategorisi belirlenmiştir.

Yapılan analizlerin güvenilirliğinin sağlanması amacıyla iki alan uzmanı ile kazanım ifadeleri üzerine değerlendirme görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşme ile kazanımların hangi değer alanına ait olduğunun belirlenmesinde görüş birliği ve görüş ayrılığı tespiti yapılmıştır. Güvenirlik katsayısı Şekil 1 'deki güvenirlik katsayısı hesaplama formülü kullanılarak .91 olarak hesaplanmıştır. Bu değer genel olarak kabul gören güvenirlik katsayısı oranı olan .70 değerinden büyük olduğundan kazanım analizinin güvenilir olduğu söylenebilir.

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$$

Şekil 1: Kodlayıcılar arası uyum katsayısı hesaplama formülü (Baltacı, 2017: 8).

Bulgular

Ortaokul DKAB Dersi Öğretim Programında Kazanım-Değer İlişkisi ve Değer Sınıflaması

Bu bölümde ortaokul 6-7. Sınıf DKAB dersi kazanım-değer ilişkisi ünitelere göre işlenecektir. Ortaokul DKAB öğretim programındaki kazanımlar ile kazanımların karşılığı olarak tespit edilen değer ve değer sınıflaması bir tabloda sunulacaktır. Kazanım-değer ilişkisine geçmeden bu belirlemede nasıl bir yol izlediğimizden kısaca söz etmek faydalı olacaktır. Öncelikle kazanım ifadesi ad ifadesi ve fiil ifadesi olarak ayrılmış, sonra ad ifadesi ve fiil ifadesi kısmı incelenmiş ve en son aşamada özellikle ad ifadesi kısmında yapılan açıklamada yer alan değer ifadesi tespit edilmiştir. Bu arada fiil ifadesinde yer alan kazanımdaki davranış ifadesinin de değer ile ilişkisine bakılarak kazanımın içerdiği değere karar verilmiştir. Örneğin; 6.1.1. Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlar kazanımını incelediğimizde; “Peygamber ve peygamberlik kavramları” ad ifadesi, “tanımlar” fiil ifadesidir. Kazanımın ad ifadesi bir iman unsuru olarak peygamberlik kavramını ele almakta, fiil ifadesi de tanımlama yapılması davranışını ifade etmektedir. Buna göre 6.1.1. kazanımının vurguladığı temel değer peygambere iman etme, değer sınıflaması dini değer kategorisi olarak belirlenmiştir. Kazanım cümlelerindeki fiil ifadeleri değeri algılama biçiminde kullanılacaktır. Örneğin, tanımlama, söyleme, özetleme gibi fiil ifadeleri anlama, açıklama fiil ifadesi kavrama, fark eder fiil ifadesi farkında olma / bilincine varma, değerlendirir fiil ifadesi irdeleme / benimseme, örnek verir fiil ifadesi uygulama / yaşama vb. gibi ele alınacaktır.

Tablo 1

6. Sınıf 1. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
6.1.1. Peygamber ve peygamberlik kavramlarını tanımlar.	Peygambere imanı anlama	Dini değer.
6.1.2. Peygamberlerin özelliklerini ve görevlerini açıklar.	Peygambere imanı kavrama.	Dini değer.
6.1.3. Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder.	Peygamberlerin örnekliliğinin bilincine varma.	Ahlaki değer.
6.1.4. Vahyin gönderiliş amacını araştırır.	İlahi bilginin gerekliliğini benimseme.	Dini değer.
6.1.5. İlahi kitapları ve gönderildiği peygamberleri eşleştirir.	İlahi Kitapları ve elçilerini kabul etme.	Dini değer.
6.1.6. Hz. Âdem’in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla özetler.	Peygamberi tanıma ve anlama.	Dini değer.
6.1.7. Kunut dualarını okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 1’e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz: İnsanların peygamberin elçiliğine ihtiyaçları vardır. Peygamberin öğretisini doğru anlamak için peygamberi doğru anlamak gerekir. Doğru bir yaşam için peygamberi örnek almak gerekir. Bu örnekliliği de doğru anlamak gerekir. İnsanlar İlahi bilgiye muhtaçtır. İlahi bilgi insanlara rehberlik etmek için vardır. Tablo 1’e göre 6. sınıf 1. üniteye bulunan yedi kazanımın altısı dini değer, biri ahlaki değer kategorisindedir.

Tablo 2’ye göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz: İbadetin anlam ve öneminin algılanmasını sağlama. Bireylerin ibadetleri kendi ihtiyaçları olarak görmelerini sağlama. İbadetin dar anlamı yerine kapsamlı anlamının farkına varma. Bir peygamber örnekliliğinde O’nun yaşamından kendi hayatına alınabilecek olumlu tutum ve davranışların farkına varma. Bir sure örnekliliğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması

gereken dersleri anlama ve uygulama. Tablo 2'ye göre 6. sınıf 1. ünite de bulunan beş kazanımın tamamı dini değer kategorisindedir.

Tablo 2

6. Sınıf 2. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
6.2.1. İslam'da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	İbadetin gerekliliğini içselleştirme.	Dini değer.
6.2.2. Namazları, çeşitlerine göre sınıflandırır.	İbadeti bilme.	Dini değer.
6.2.3. Namazın kılınışına örnekler verir.	İbadeti uygulama.	Dini değer.
6.2.4. Hz. Zekeriya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır.	Peygamber tanıma ve anlama.	Dini değer.
6.2.5. Fil suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 3

6. Sınıf 3. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
6.3.1. İslam dininin yasakladığı zararlı alışkanlıklara ayet ve hadislerden örnekler verir.	Zararlı alışkanlıkları bilme ve tanıma.	Sosyal değer.
6.3.2. Zararlı alışkanlıkların başlama sebeplerini sorgular.	Zararlı alışkanlıklara yönelmeden kaçınma.	Sosyal değer.
6.3.3. Zararlı alışkanlıklardan korunma yollarını tartışır.	Zararlı alışkanlıklardan korunma.	Sosyal değer.
6.3.4. Zararlı alışkanlıklardan kaçınmaya istekli olur.	Zararlı alışkanlıklardan kaçınma.	Sosyal değer.
6.3.5. Hz. Yahya'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır.	Peygamber tanıma ve anlama.	Dini değer.
6.3.6. Tebbet suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 3'e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımlar şunlardır: Zararlı alışkanlıklar ve olumsuz etkilerinin farkında olmak. Zararlı alışkanlıkların kendisine ve çevresine zarar vereceğinin farkına varmak. Zararlı alışkanlıklara götüren sebeplerden uzak durmaya istekli olmak. Bir peygamber örneğinde O'nun yaşamından kendi hayatına alınabilecek olumlu tutum ve davranışların farkına varmak. Bir sure örneğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması gereken dersleri anlama ve yaşamında uygulamak. Tablo 3'e göre 6. sınıf 3. ünite de bulunan altı kazanımın dördü sosyal değer, ikisi dini değer kategorisindedir.

Tablo 4

6. Sınıf 4. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
6.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.	İslam davetinin özünü benimseme.	Dini değer.
6.4.2. Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler.	Hicretin Müslümanlar için anlamını benimseme.	Dini değer.
6.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendirir.	İslam davetinin özünü benimseme.	Dini değer.
6.4.4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 4'e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz. İslam peygamberinin hayatındaki iki önemli dönemin varlığını bilmek. Mekke ve Medine dönemi olarak karşımıza çıkan bu dönemlerde yaşanan olayları anlama / kavrama/ benimseme. Mekke döneminin zorluk ve sıkıntı, Medine döneminin huzur ve güven demek olduğunu benimseme. Hicretin İslam toplumu için önemini benimseme. Bir sure örneğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması gereken dersleri anlama ve yaşamında uygulama. Tablo 4'e göre 6. sınıf 4. ünite de bulunan dört kazanımın tamamı dini değerler sınıfındadır.

Tablo 5

6. Sınıf 5. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması.

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
6.5.1. Toplumumuzu birleştiren temel değerleri fark eder.	Milli birlik ve beraberlik için önemli olan toplumsal değerlerin bilincinde olma.	Milli değer.
6.5.2. Dinî bayramların ve önemli gün ve gecelerin toplumsal bütünleşmeye olan katkısını yorumlar.	Dinî bayramların ve önemli gün ve gecelerin milli birlik ve beraberlik için önemini kavrama.	Milli değer.

Tablo 5'e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz: İnsanların sosyal bir varlık olduğunun bilincine varılması. Bir topluluğu millet yapan değerler olduğunun kavranması. Milli birlik ve beraberliğimiz için önemli ve gerekli olan bazı toplumsal değerler olduğunun bilincine varılması. Bu değerlerin bireyler tarafından içselleştirilmesi ile birlikte millet olarak güçlü yarımlara doğru bakılabileceği bilincinin kavranması. Dinin ortaya koyduğu toplumsal yapıyı güçlendirecek unsurların milli birlik ve beraberliği güçlendirmek anlamında benimsetilmesi. Tablo 5'e göre 6. sınıf 5. ünite de bulunan iki kazanım da milli değer kategorisindedir.

Tablo 6

7. Sınıf 1. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
7.1.1. Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eder	Varlık âleminin gerçekliğini kavrama.	Bilimsel değer.
7.1.2. Melekleri özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır.	Meleklerle iman etme.	Dini değer.
7.1.3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlar.	Dünya ve ahiret ilişkisini kavrama.	Dini değer.
7.1.4. Ahiret hayatının aşamalarını açıklar.	Ahiret hayatının gerçekliğini anlama.	Dini değer.
7.1.5. Allah'ın (c.c.) adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurar.	İlahi adaleti ve Allah'ın affedici olduğunun bilincine varma.	Dini değer.
7.1.6. Hz. İsa'nın (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır.	Peygamber tanıma ve anlama.	Dini değer.
7.1.7. Nâs suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 6'ya göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz: İnsan varlık âleminin bir parçası olduğunun farkında olmalıdır. Varlıkları kendi özelliklerine göre anlayabilmelidir. Bu anlayışta insan kendisi sahip olduğu özelliklere göre neden ve niçin var olduğunu düşünebilmelidir. Melekler, varlık nedenleri ve özellikleri üzerine düşünebilmelidir. Dünya ve ahiret hayatı arasındaki ilişkide dengeyi kavrayabilmelidir. Hem dünya hem de ahiret için çalışma bilinci kazanmalıdır. İlahi adaleti, Allah'ın affediciliğini benimsemeli, Allah'ın kendilerine dost olduğu anlayışını içselleştirebilmelidir. Dünya hayatında yapılan her türlü davranışın kesinlikle karşılık bulacağı bilinci ile yaşamayı öğrenmelidir. Bir peygamber örneğinde O'nun yaşamından kendi hayatına alınabilecek olumlu tutum ve davranışların farkına varmalıdır. Bir sure örneğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması gereken dersleri anlamalı ve o ilkeleri hayatlarında uygulamalıdır. Tablo 6'ya göre 7. sınıf 1. ünite de bulunan yedi kazanımın biri bilimsel değer, altısı dini değer kategorisindedir.

Tablo 7

7. Sınıf 2. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
7.2.1. İslam'da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlar.	İbadetin gerekliliğini kavrama.	Dini değer.
7.2.2. Haccın yapılışını özetler.	İbadeti uygulama.	Dini değer.
7.2.3. Umre ibadeti ve önemini açıklar.	İbadetin gerekliliğini kavrama.	Dini değer.
7.2.4. Kurban ibadetini İslam'ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirir.	İbadetin sosyal yardımlaşma ve dayanışmadaki önemini benimseme.	Sosyal değer.
7.2.5. Hz. İsmail'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanıtır.	Peygamber tanıma ve anlama.	Dini değer.
7.2.6. En'âm suresi 162. ayeti okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 7'ye göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımlar şunlardır: İnsanlar, hac ibadetinin Müslüman toplumları bir araya getiren, onlarda birlik ve beraberlik duygusunun oluşmasına aracılık eden bir ibadet olduğunu kavramalıdır. Dünyanın farklı coğrafyalarından bir ayaya gelerek, tek bir vücut olan İslam dini temsilcilerinin topluca Allah'a ortak koşmadıklarını / koşmayacaklarını, Allah' a verdiği nimetlere şükranlarını sunmaya geldiklerini bildirdiklerinin farkına varmalıdırlar. Bu şekilde bireyler hac ibadetinin gerçek anlamını kavrama noktasında bilinç kazanmalıdırlar. Kurban ibadetinin gerçek anlamı ve temel yapılış nedeni olarak, toplumsal anlamda paylaşma ve yardımlaşmanın önemini içselleştirmelidirler. Bir peygamber örneğinde O'nun yaşamından kendi hayatına alınabilecek olumlu tutum ve davranışların farkına varmalıdırlar. Bir sure örneğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması gereken dersleri anlamalı ve o ilkeleri hayatlarında uygulamalıdırlar. Tablo 7'ye göre 7. sınıf 2. ünite de bulunan altı kazanımın biri sosyal değer, beşi dini değer kategorisindedir.

Tablo 8'e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımlar şunlardır: Bireylere, ahlaki tutum ve davranışların insan olmanın zorunlu bir gereksinimi olduğu algısı kazandırılmalıdır. Ahlaklı olmanın da insanca yaşamak için bir zorunluluk olduğu algısı kazandırılmalıdır. Bireysel ve toplumsal yaşamda arzu edilen bir yapının ortaya konabilmesi için ahlaklı bireylerin varlığının önemli olduğu bilinci kazandırılmalıdır. Her türlü aşırılıklardan uzak, dengeli ve ölçülü davranışların ahlaklı olmak için en temel niteliklerden birisi olduğu bilinci kazandırılmalıdır. Hem dini davranışlarda hem de insani ilişkilerde orta yolda olmanın anlamı ve önemini kavramaları sağlanmalıdır. Bir peygamber örneğinde O'nun yaşamından kendi hayatına alınabilecek olumlu tutum ve davranışların farkına varmalıdırlar. Bir sure örneğinde İlahi bilgiden insanın çıkarması gereken dersleri

anlamalı ve o ilkeleri hayatlarında uygulamalıdır. Tablo 8'e göre 7. sınıf 3. ünite de bulunan beş kazanımın üçü ahlaki değer, ikisi dini değer kategorisindedir.

Tablo 8

7. Sınıf 3. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
7.3.1. Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.	Ahlaki tutum ve davranışları içselleştirme.	Ahlaki değer.
7.3.2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir.	Güzel ahlakın bireysel ve toplumsal yaşam için değerini benimseme.	Ahlaki değer.
7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.	Ölçülü olmaya karşı istekli olma.	Ahlaki değer.
7.3.4. Hz. Salih'in (a.s.) hayatını ana hatlarıyla tanır.	Peygamber tanıma ve anlama.	Dini değer.
7.3.5. Felak suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 9

7. Sınıf 4. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
7.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar.	Peygamberin insani yönünü anlama ve kavrama.	Dini değer.
7.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder.	Peygamberliği anlama ve kavrama.	Dini değer.
7.4.3. Kâfirun suresini okur, anlamını söyler.	İlahi bilgiyi anlama.	Dini değer.

Tablo 9'a göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımları şu şekilde ifade edebiliriz: Peygamberlerin insanlar arasından seçildiğini ve peygamberlerin her şeyden önce bir insan olduğu algısını kazanmalıdırlar. Peygamberlerin insan olduklarının kavranması onların daha kolay örnek alınabilmesi demektir. Tarihe bakıldığında özellikle bazı peygamberlerde bu algıya aykırı yaklaşımların sergilendiği görülür. Bu da insanlık tarihinde en sorunlu dini algıların ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Yani bireylere sağlıklı bir peygamber ve peygamberlik algısı kazandırma kıymetli ve önemlidir. Bununla birlikte peygamberin vahiy alma, insanları uyarma gibi elçilik görevi ile peygamberlik yönü bilinmeli ve bu algıya uygun olarak peygamberlik bilinci kazanılmalıdır. Bir sure örneğinde İlahi bilgidен insanın çıkarması gereken dersleri anlamalı ve o ilkeleri hayatlarında uygulamalıdır. Tablo 9'a göre 7. sınıf 4. ünite de bulunan üç kazanımın üçü de dini değer kategorisindedir.

Tablo 10'a göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımlar şunlardır: Bireyler, İslam düşüncesinin çok farklı ve geniş bir coğrafi alana ve kültüre yayılmış, zengin bir düşünce dünyası demek olduğunu kavramalıdırlar. Bu çeşitlilik İslam'da düşünce zenginliği demektir. Farklı bakış açıları demektir. Ayrıca bu durum İslam'da engin bir hoşgörü zenginliğinin temellerinin atılması anlamına gelmektedir. İslam'ın tek bir coğrafya ya da kimliğe bürünebilecek kadar tekdüze / sığ bir düşünce dünyası içermediğini de kavramalıdırlar. İslam dini hiç kimsenin ya da hiçbir zümrenin tekeline sığmaz. Bununla birlikte İslam'da insan olarak herkesin değerli ve kıymetli olduğu, insanların düşüncelerine saygılı olmak gerektiği algısı da kazandırılmalıdır. Tablo 10'a göre 7. sınıf 5. ünite de bulunan dört kazanımın dördü de sosyal değer kategorisindedir.

Tablo 10

7. Sınıf 5. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
7.5.1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır.	Farklı görüş ve düşüncelere saygılı olmanın gerekliliğini kavrama.	Sosyal değer.
7.5.2. İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum biçimlerini sınıflandırır.	Farklı görüş ve düşünceleri bilme ve kabul etme.	Sosyal değer.
7.5.3. Kültürümüzde etkin olan tasavvufî yorumları ayırt eder.	Farklı görüş ve düşünceleri bilme ve kabul etme.	Sosyal değer.
7.5.4. Alevilik-Bektaşilikle ilgili temel kavram ve erkânları açıklar.	Farklı görüş ve düşüncelere saygılı olmanın gerekliliğini bilme ve anlama.	Sosyal değer.

Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi öğretim Programında Kazanım-Değer İlişkisi ve Değer Sınıflaması

Tablo 11'e göre bireylere değerli kılınması gereken yaklaşımlar şunlardır: Bireylere toplumsal roller, bu toplumu biz yapan değerler, birlik-beraberlik bilinci, farklılıkları bilme ve benimseme, haklara saygı, sorumluluk bilinci gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 11'e göre 6. sınıf 1. ünite de bulunan beş kazanımın dördü sosyal değer, biri milli değer kategorisindedir.

Tablo 11

6. Sınıf 1. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.	Bireysel ve sosyal olarak sahip olduğu farklı kimlikleri benimseme.	Sosyal değer.
SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	Ortak mirasa ait değerleri ve önemini benimseme.	Milli değer.
SB.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.	Farklı görüş ve düşüncelere saygılı olmanın gerekliliğini irdeleme / araştırma.	Sosyal değer.
SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.	Paylaşma ve yardımlaşmanın gerekliliğini içselleştirme.	Sosyal değer.
SB.6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.	Hak ve sorumluluklara özgürlük çerçevesinde saygılı olması gerektiğini bilme ve uygulama.	Sosyal değer.

Tablo 12'ye göre bu öğrenme alanında bireylere köklerine sahip çıkma, İslamiyet'in doğuşu, İslam dini ile gelen değişimi anlama, Türklerin İslam'a uygun tabiatlarını bilme, İslam'ı kolayca kabul ettiklerini kavrama, bir yurt olarak Anadolu'ya yerleşme sürecinde yaşanan zorlukları anlama, bir yurdun kolay edinilmediği bilinci kazanma, ticaret yolları aracılığı ile ekonominin insan yaşamına etkileri, güçlü bir ekonomiye sahip olmanın millet

Çakmak / Ortaokul (6-7. Sınıflar) DKAB Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarındaki Değerler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Değer Analizi ve Sınıflaması

için önemini anlama ve bunun için çalışma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 12'ye göre 6. sınıf 2. ünite de bulunan beş kazanımın ikisi sosyal değer, ikisi milli değer, biri ekonomik değer kategorisindedir.

Tablo 13'e göre bu öğrenme alanında bireylere, gerçeğe, bilgiye değer verme, akılcı ve entelektüel olma gibi değerler coğrafi özellikler ve iklimsel gerçeklikler üzerinden kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 13'e göre 6. sınıf 3. ünite de bulunan dört kazanım da bilimsel değer kategorisindedir.

Tablo 12

6. Sınıf 2. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.2.1. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Millet olarak köklerini bilme ve köklerine saygılı olma.	Milli değer.
SB.6.2.2. İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.	İslam dinini ve ortaya koyduğu değişimi kavrama.	Sosyal değer.
SB.6.2.3. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.	İslam dininin yaşam üzerine etkilerini kavrama.	Sosyal değer.
SB.6.2.4. Türklerin Anadolu'yu yurt edinme sürecini XI ve XIII. yüzyıllar kapsamında analiz eder.	Bir toprak parçasının vatan olma sürecini anlama / irdeleme.	Milli değer.
SB.6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.	Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiği bilinci kazanma.	Ekonomik değer.

Tablo 13

6. Sınıf 3. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	Konum ile ilgili kavramları ve ülkemizin konumunu bilme ve anlama.	Bilimsel değer.
SB.6.3.2. Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.	Ülkemizin coğrafi özelliklerini bilme ve anlama.	Bilimsel değer.
SB.6.3.3. Türkiye'nin temel beşeri coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	Ülkemizin beşeri coğrafyası ile ilgili özellikleri bilme ve anlama.	Bilimsel değer.
SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Dünyanın farklı iklimsel özelliklerini bilme ve anlama.	Bilimsel değer.

Tablo 14'e göre bu öğrenme alanında bireylere, gerçeğe, bilgiye değer verme, akılcı ve entelektüel olma, emek/çaba/alın teri ile üretim yapma ve bu üretime saygı duyma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 14'e göre 6. sınıf 4. ünite de bulunan dört kazanımın üçü bilimsel değer, biri ahlaki değer kategorisindedir.

Tablo 15'e göre bu öğrenme alanında bireylere, doğal kaynakların farkında olma, onları koruma, bilinçli üretim ve tüketim, vergi gibi devlete karşı yüklenildiği sorumluluğun farkında olma, kişisel gelişimine önem vererek seçeceği nitelikli meslek ile ülke ekonomisine katkı sağlama gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 15'e göre 6. sınıf 5. ünite de bulunan altı kazanımın beşi ekonomik değer, biri milli değer kategorisindedir.

Tablo 14

6. Sınıf 4. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.	Sosyal bilimler alanı ile ilgili temel kavramları bilme ve anlama.	Bilimsel değer.
SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.	Bilim ve teknolojik gelişimin yaşam üzerindeki etkilerini kavrama.	Bilimsel değer.
SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.	Bilimsel araştırma basamaklarını bilme ve kullanma.	Bilimsel değer.
SB.6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.	Emeğe saygı duyma gerekliliğini bilme ve ona sahip çıkma.	Ahlaki değer

Tablo 15

6. Sınıf 5. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	Doğal kaynakları ile ülke ekonomisi arasında ilişkiyi anlama.	Ekonomik değer.
SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	Doğal kaynakları doğru kullanma bilinci kazanma.	Ekonomik değer.
SB.6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.	Doğal kaynaklarımıza uygun ekonomik gelişim sürecini destekleme bilinci kazanma.	Ekonomik değer.
SB.6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.	Vergi verme ve devlete karşı sorumluluklarına sahip çıkma.	Milli değer.
SB.6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.	Nitelikli insan gücünün değerini bilme ve anlama.	Ekonomik değer.
SB.6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.	Bilinçli meslek seçimi için sorumluluk sahibi olma.	Ekonomik değer.

Tablo 16'ya göre bu öğrenme alanında bireylere, demokrasi kültürüne sahip olma, özgürlük, eşitlik, hak ve sorumlulukların bilinmesi ve korunması, kadın haklarına saygı gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 16'ya göre 6. sınıf 6. ünite de bulunan altı kazanımın beşi politik değer, biri sosyal değer kategorisindedir.

Tablo 17'ye göre bu öğrenme alanında bireylere, etkin vatandaşlık ile ilgili olarak millet olma bilinci kazanma, birlik ve beraberlik içinde yaşama, milletin kendine has değerlerini bilme ve yaşama gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 17'ye göre 6. sınıf 7. ünite de bulunan dört kazanımın üçü milli değer, biri sosyal değer kategorisindedir.

Çakmak / Ortaokul (6-7. Sınıflar) DKAB Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarındaki Değerler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Değer Analizi ve Sınıflaması

Tablo 16

6. Sınıf 6. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.6.1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.	Demokrasi bilinci çerçevesinde farklı yönetim biçimlerini irdeleme.	Politik değer.
SB.6.6.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.	Demokratik devlet yapısının özelliklerini bilme ve anlama.	Politik değer.
SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.	Demokratik yapıda önemli olan unsurları irdeleme.	Politik değer.
SB.6.6.4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	Demokrasi bilinci kazanılmasının gerekliliğini kavrama.	Politik değer.
SB.6.6.5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaş olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	Hak ve sorumluluklarının devlet eliyle güvende olduğunu kavrama.	Politik değer.
SB.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.	Sosyal hayatta kadına verilen değer farkında olma.	Sosyal değer.

Tablo 17

6. Sınıf 7. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Ülkemizin komşu devletlerle ilişkilerini değerlendirme.	Milli değer.
SB.6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Ülkemizin diğer devletlerle ilişkilerini değerlendirme	Milli değer.
SB.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.	Ülkemizin uluslararası alanda sahip olduğu misyonu bilme ve değerlendirme.	Milli değer.
SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular	Kültürümüze yabancı unsurların olumsuz etkilerini araştırma ve onlarla mücadele etme.	Sosyal değer.

Tablo 18

7. Sınıf 1. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.1.1. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.	İletişimi ve davranışlarına buna göre yön vermeyi araştırma.	Bilimsel değer.
SB.7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.	Olumlu iletişimi sosyal hayata uygulama becerisi kazanma	Sosyal değer.
SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.	Sosyal medyanın iletişimdeki olumsuz etkilerini değerlendirir.	Sosyal değer.
SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.	İletişim konusunda özgürlüğünün sınırlarını ve sorumluluklarını bilerek yaşama bilinci kazanma.	Ahlaki değer.

Tablo 18'e göre bu öğrenme alanında bireylere, iletişim bilgisi, olumlu ve etkili iletişim gücü, değişen hayat şartlarında medyanın iletişim üzerindeki olumsuz etkilerine karşı bilinç sahibi olma, iletişimde özgürlüklerini ve haklarını bilme, başkalarının özgürlük ve haklarına saygılı olma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 18'e göre 7. sınıf 1. ünite de bulunan dört kazanımın üçü milli değer, biri sosyal değer kategorisindedir.

Tablo 19'a göre bu öğrenme alanında bireylere, köklerine ve atalarına saygı, geçmişini bilme ve değer verme, sağlam ve sağlıklı bir tarih bilinci kazanma, kültürel mirasa saygı duyma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 19'a göre 7. sınıf 2. ünite de bulunan beş kazanımın ikisi milli değer, ikisi bilimsel değer, biri estetik değer kategorisindedir.

Tablo 19

7. Sınıf 2. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.	Osmanlı Devletinin kuruluş sürecini kavrama.	Milli değer.
SB.7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.	Osmanlı Devletinin fetih siyasetini irdeleme	Milli değer.
SB.7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.	Avrupa'daki gelişmelerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerini açıklama	Bilimsel değer.
SB.7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Osmanlı Devleti'nin yenilik hareketlerinin yaşam üzerindeki etkilerini irdeleme	Bilimsel değer.
SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.	Osmanlı Devleti'nin estetik anlayışını kavrama	Estetik değer.

Tablo 20

7. Sınıf 3. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	Yerleşime etki eden faktörler hakkında bilgi edinme.	Bilimsel değer.
SB.7.3.2. Türkiye'de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar.	Ülkemizin demografik özellikleri hakkında bilgi edinme.	Bilimsel değer.
SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Göçün neden ve sonuçlarını irdeleme.	Bilimsel değer.
SB.7.3.4. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.	Yerleşme ve seyahat özgürlüğü ile ilgili hak ve sorumluluk sahibi olma bilinci kazanma.	Ahlaki değer.

Tablo 20'ye göre bu öğrenme alanında bireylere, gerçeğe, bilgiye değer verme, akılcı ve entelektüel olma, nüfus dağılımı ve yerleşme ile ilgili bilgileri kazanma, yerleşme ve seyahat hakkına saygı duyma, yerleşme ve seyahat etme ile ilgili sorumluluklarını bilme gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 20'ye göre 7. sınıf 3. ünite de bulunan 4 kazanımın üçü bilimsel değer, biri ahlaki değer kategorisindedir.

Tablo 21

7. Sınıf 4. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.	Geçmişten bugüne bilginin serüvenini irdeleme	Bilimsel değer.
SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	Türk-İslam bilginlerinin bilime katkılarını değerlendirme	Milli değer.
SB.7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.	Avrupa’da yaşanan olayların bilime katkısını irdeleme	Bilimsel değer.
SB.7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.	Özgür düşünme bilinci kazanmanın önemini fark etme	Ahlaki değer.

Tablo 21’e göre bu öğrenme alanında bireylere, bilgiye değer verme, Türk-İslam bilginlerinin bilime katkılarını önemseme, dünya üzerinde ortaya çıkmış bilimsel faaliyetler hakkında bilgi sahibi olma ve özgür düşünmeye saygılı olma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 21’e göre 7. sınıf 4. ünite de bulunan dört kazanımın ikisi bilimsel değer, biri milli değer, biri ahlaki değer kategorisindedir.

Tablo 22

7. Sınıf 5. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Toprağın değeri ve kıymetini anlama	Ekonomik değer.
SB.7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin yaşama etkisini irdeleme	Ekonomik değer.
SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	Yardımlaşma ve dayanışma amaçlı vakıfların yaşamdaki değerini bilme.	Sosyal değer.
SB.7.5.4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır.	Mesleki kuruluşları bilme, meslek etiği kazanma.	Ahlaki değer.
SB.7.5.5. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.	Kişiliğine uygun meslek seçimi bilinci kazanma	Ekonomik değer
SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.	Dijital çağın ekonomik alanda ürettiği değişimi irdeleme.	Ekonomik değer

Tablo 22’ye göre bu öğrenme alanında bireylere, toprağın değerini bilme, üretim teknolojisi ile ekonomik değer arasındaki ilişkiyi anlama, paylaşma ve yardımlaşmanın önemini farkında olma, uygun meslek seçimi bilinci ile ekonomik değer üretme gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 22’ye göre 7. sınıf 5. ünite de bulunan altı kazanımın dördü ekonomik değer, biri sosyal değer, biri ahlaki değer kategorisindedir.

Tablo 23’e göre bu öğrenme alanında bireylere, demokrasi bilinci kazanma, demokrasinin bireysel ve toplumsal haklar ve özgürlükler açısından önemini kavrama, Atatürk’ün cumhuriyet ve demokrasi sürecine katkılarının farkında olma, demokratik değerlere aykırı tutum ve davranışlarla mücadele etme bilinci kazanma gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 23’e göre 7. sınıf 6. ünite de bulunan dört kazanım da politik değer kategorisindedir.

Tablo 23

7. Sınıf 6. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.	Demokrasinin serüveni ve ilkelerini, demokrasinin önemini kavrama	Politik değer.
SB.7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	Atatürk'ün demokrasinin gelişimindeki katkılarını kavrama	Politik değer.
SB.7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.	Cumhuriyetin temel niteliklerini ve yaşamdaki önemini irdeleme.	Politik değer.
SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	Demokrasi uygulamalarında ortaya çıkabilecek sorunları analiz etme ve daha fazla demokrasi isteme bilinci kazanma.	Politik değer.

Tablo 24

7. Sınıf 7. Üniteye Ait Kazanım, Değer ve Değer Sınıflaması

Kazanımlar	Değer	Değer Sınıfı
SB.7.7.1. Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.	Bağlı olduğumuz uluslararası kuruluşları ve görevlerini bilme	Bilimsel değer.
SB.7.7.2. Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.	İlişkide olduğumuz ekonomik kuruluşları ve görevlerini bilme.	Bilimsel değer.
SB.7.7.3. Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.	Kalıp yargıların yanlışlığını bilme, ön yargıdan uzak durma bilinci kazanma	Sosyal değer.
SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	Küresel sorunların farkında olma ve çözümü için çalışma bilinci kazanma	Sosyal değer.

Tablo 24'e göre bu öğrenme alanında bireylere, ülke olarak ilişkide olduğumuz uluslararası kuruluşlar ile ilgili bilgi kazanma, ülkesinin menfaatlerini bilen ve koruyan bir birey olma, ön yargıdan uzak durma, dünya milletlerinin sorunlarından haberdar olma ve onlara yardım etme gereksinimini anlama gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Tablo 24'e göre 7. sınıf 7. üniteye bulunan dört kazanımın ikisi bilimsel değer, ikisi sosyal değer kategorisindedir.

Sonuç ve Öneriler

Ortaokul 6-7. sınıflar DKAB ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında kazanım değer ilişkisini analiz etmeyi amaçladığımız bu çalışmada ilk olarak daha önce yapılan değer sınıflamaları incelenmiştir. Bu çerçevede Spranger'in (1928) sınıflaması temele alınmış, Güngör'ün (2000) ve Acat ve Aslan'ın (2012) sınıflamasından da esinlenerek sınıflamamız; estetik, bilimsel, ekonomik, politik, sosyal, dini, ahlaki ve milli değerler şeklinde belirlenmiştir. Yani bu araştırma değerleri sınıflarken 8 farklı kategori kullanmıştır.

Sonrasında DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi 6-7. sınıf öğretim programı kazanımları içerdikleri değerler ve değer kategorileri açısından analiz edilmiştir. Bu iki ders ve kazanımlarının değer ilişkisinin analiz edilme nedeni,

Çakmak / Ortaokul (6-7. Sınıflar) DKAB Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarındaki Değerler Üzerine Nitel Bir Araştırma: Değer Analizi ve Sınıflaması

her iki ders için iyi bir insan, iyi bir vatandaş, sorumluluk sahibi birey ve toplum yetişmesine aracılık etme temel amacıdır. Bu çerçevede DKAB ve Sosyal Bilgiler derslerine ait tüm kazanımlar her hangi bir ayırım gözetilmeden içerdiği değer ve değer kategorisi açısından analiz edilmiş ve aşağıdaki sonuçlar belirlenmiştir:

Tablo 25

6 ve 7. Sınıf DKAB Dersi Kazanımlarının Değer Sınıfları

Değer Kategorisi	6. Sınıf Kazanımlar	7. Sınıf Kazanımlar
Dini Değer	6.1.1. 6.1.2 6.1.4. 6.1.5. 6.1.6. 6.2.1. 6.2.5. 6.3.5. 6.3.6. 6.4.1. 6.4.2. 6.4.3. 6.4.4.	7.1.2. 7.1.3. 7.1.4. 7.1.5. 7.1.6. 7.1.7. 7.2.1. 7.2.2. 7.2.3. 7.2.5. 7.2.6. 7.3.4. 7.3.5. 7.4.1. 7.4.2. 7.4.3.
Sosyal Değer	6.3.1. 6.3.2. 6.3.3. 6.3.4.	7.2.4. 7.5.1. 7.5.2. 7.5.3. 7.5.4.
Ahlaki Değer	6.1.3.	7.3.1. 7.3.2. 7.3.3.
Milli Değer	6.5.1. 6.5.2.	
Bilimsel değer		7.1.1.

Tablo 25'e göre Ortaokul 6 ve 7. sınıflar DKAB öğretim programında kırkbeş kazanım vardır.

1. Bu kazanımlardan % 64, 4' ü olan yirmidokuzu dini değer kategorisindedir.

2. Bu kazanımlardan % 20 si olan dokuzu sosyal değer kategorisindedir.

3. Bu kazanımlardan % 8,8' i olan dördü ahlaki değer kategorisindedir.

4. Bu kazanımlardan % 4,4' ü olan ikisi milli değer kategorisindedir.

5. Bu kazanımlardan % 2,2' si olan biri bilimsel değer kategorisindedir.

6. Ortaokul 6-7. Sınıf DKAB dersi öğretim programında estetik, ekonomik ve politik değer kategorisinde kazanım tespit edilememiştir.

Tablo 26

6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımlarının Değer Sınıfları

Değer Kategorisi	6. Sınıf Kazanımlar	7. Sınıf Kazanımlar
Sosyal Değer	6.1.1. 6.1.3. 6.1.4. 6.1.5. 6.2.2. 6.2.3. 6.6.6. 6.7.4.	7.1.2. 7.1.3. 7.5.3. 7.7.3. 7.7.4.
Milli Değer	6.1.2. 6.2.1. 6.2.4. 6.5.4. 6.7.1. 6.7.2. 6.7.3.	7.2.1. 7.2.2. 7.4.2.
Ahlaki Değer	6.4.4.	7.1.4. 7.3.4. 7.4.4. 7.5.4.
Ekonomik Değer	6.2.5. 6.5.1. 6.5.2. 6.5.3. 6.5.5. 6.5.6.	7.5.1. 7.5.2. 7.5.5. 7.5.6.
Bilimsel değer	6.3.1. 6.3.2. 6.3.3. 6.3.4. 6.4.1. 6.4.2. 6.4.3.	7.1.1. 7.2.3. 7.2.4. 7.3.1. 7.3.2. 7.3.3. 7.4.1. 7.4.3. 7.7.1. 7.7.2.
Politik değer	6.6.1. 6.6.2. 6.6.3. 6.6.4. 6.6.5.	7.6.1. 7.6.2. 7.6.3. 7.6.4.
Estetik değer		7.2.5.

Bu sonuçlara göre Ortaokul 6-7. sınıf DKAB dersi kazanımlarının büyük çoğunluğu olan %64,4'ü dini değerler ile ilişkilidir. Bu sonuç bu dönem çocuklarının bu yaşlarda kazanmaları gereken dini değerleri benimsemelerinin sağlanabilmesi açısından önemlidir. Bu kazanımlardan % 20 gibi önemli bir bölümünün sosyal değer olması DKAB dersinin temel hedeflerinden olan iyi bir insan ve toplum yetiştirme amacı açısından olumludur. Bu durum aynı zamanda Ortaokul DKAB Öğretim Program Kitapçığında (MEB, 2018a: 3) kazandırılması gereken kök değerler olarak belirlenmiş yardımseverlik, sorumluluk, dostluk gibi sosyal değerlerin kazanılabilmesi için de önemlidir. Ayrıca bu sonuç DKAB dersi ile Sosyal Bilgiler dersleri arasındaki yakınlığı da ortaya koymaktadır. Bununla birlikte programdaki ahlaki, milli ve bilimsel değerlerin oranları az bulunmuştur.

Ayrıca yukarıda her bir ünite kazanımlarının ele alındığı yerde ifade edildiği gibi, bu kazanımların etkili ve kalıcı bir şekilde kazanılabilmesi için yapılması gerekenlerin neler olduğu meselesi de çok büyük önem arz etmektedir.

Tablo 26'ya göre Ortaokul 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler öğretim programında altmışbeş kazanım vardır.

1. Bu kazanımlardan % 26, 1' i olan onyedisi bilimsel değer kategorisindedir.

2. Bu kazanımlardan % 20 si olan onüçü sosyal değer kategorisindedir.

3. Bu kazanımlardan % 15,3' ü olan onu milli değer kategorisindedir.

4. Bu kazanımlardan % 15,3' ü olan onu ekonomik değer kategorisindedir.

5. Bu kazanımlardan % 13,8' i olan dokuzu politik değer kategorisindedir.

6. Bu kazanımlardan % 7,6' sı olan beşi ahlaki değer kategorisindedir.

7. Bu kazanımlardan % 1,5' i olan biri estetik değer kategorisindedir.

8. Ortaokul 6-7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında dini değer kategorisinde kazanım tespit edilememiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında (MEB, 2018b: 9) derste kazandırılması amaçlanan değerler; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir. 6-7. Sınıf kazanımları bu değerler ve dersin özel amaçları ile ilişkilendirilerek incelendiğinde şu sonuçlar belirlenmiştir:

Programda önemli oranda (17 kazanım, %26,1) bilimsellik, çalışkanlık gibi bilimsel değer kategorisine ait kazanım bulunmaktadır. Buna göre program Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarına uygun olarak (MEB, 2018b: 8), bireylere bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetme, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olma bilinci kazanmalarına uygundur.

Programda önemli oranda (13 kazanım, % 20) aile birliğine önem verme, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, yardımseverlik gibi sosyal değer kategorisinde kazanım bulunmaktadır. Buna göre program Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen (MEB, 2018b: 8), hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilme, toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilme bilinci kazanmalarına uygundur.

Programda bağımsızlık, barış, vatanseverlik gibi milli değer kategorisinde 10 kazanım (% 15,3) bulunmaktadır. Buna göre program Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen (MEB, 2018b: 8), Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri gibi özel hedeflere uygundur.

Programda tasarruf, sorumluluk gibi ekonomik değer kategorisinde 10 kazanım (% 15,3) bulunmaktadır. Buna göre program Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen (MEB, 2018b: 8), doğal çevrenin ve kaynakların

sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmak ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmak, ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramak gibi özel hedeflere uygundur.

Programda adalet, özgürlük gibi politik değer kategorisinde 9 kazanım (% 13,8) bulunmaktadır. Buna göre program Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen (MEB, 2018b: 8), insan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemek ve özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkında olmak gibi özel hedeflere uygundur.

Programda dürüstlük, saygı, sevgi gibi ahlaki değer kategorisinde 5 kazanım (% 7,6) bulunmaktadır. Bu oran Sosyal Bilgiler dersi gibi iyi bir insan ve vatandaş yetiştirme hedefinde bir ders için az olarak değerlendirilmelidir. Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçlarında belirtilen (MEB, 2018b: 8), millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmek gibi önemli bir hedef göz ardı edilmemelidir. Ayrıca programda estetik değer kategorisinde 1 kazanım (% 1,5) bulunmaktadır. Bu da nispeten az olarak değerlendirilebilir.

Ortaokul 6-7. Sınıflar DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi programlarında kazanım-değer ilişkisi karşılıklı olarak incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

DKAB programında bulunan 45 kazanımın çok büyük çoğunluğu (yaklaşık % 65) dini değer kategorisindedir. Bu da dersin Ortaokul 6-7. Sınıf öğrencilerine sağlıklı ve kaliteli bir din algısı kazandırma amacı ile açıklanabilir. DKAB program kazanımlarında ikinci sırada sosyal değer kategorisindeki kazanımların yer alması önemlidir. Bu da hem İslam dininde hem de DKAB dersinde toplumsal yapıya verilen önem ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca birlikte yaşama kültürü, birlik ve beraberlik bilinci gibi millet olmanın gereksinimlerini kazanmış bireyler yetiştirmede DKAB dersinin hedefine de uygundur. Sosyal Bilgiler programında bulunan 65 kazanımın değer sınıflandırmasında daha dengeli bir dağılım gözlenmektedir. İlk sırada yer alan bilimsel değer kategorisine ait kazanımlar (% 26) ile Sosyal Bilgiler dersinde bireylere bilgiye, bilime, bilimsel ahlaka ait değerler kazandırma hedefi gerçekleştirilmek istenmektedir. DKAB dersi kazanımlarında bilimsel değer kategorisine ait kazanımlar en az (% 2) tespit edilmiştir. İkinci olarak DKAB dersinde de olduğu gibi sosyal değer kategorisi (% 20) gelmektedir ki bu da Sosyal Bilgiler dersinin iyi bir vatandaş yetiştirme hedefi ile uygundur. Buna göre hem DKAB dersi hem de Sosyal Bilgiler dersinin bireylerin toplumsallaşmalarına katkısı yüksektir. Üçüncü ve dördüncü sırada yer alan (% 15) millî ve ekonomik değer kategorisine ait kazanımlar ile bireylerin millet olmanın ve millî ekonominin değerini anlamaları ve kavramaları hedefi gerçekleştirilmek istenmektedir. Beşinci sırada politik değer (yaklaşık % 14) kategorisi ile bireylere Cumhuriyet, demokrasi ve özgürlük bilinci kazandırma hedefi gerçekleştirilmek istenmektedir. Bu da sağlıklı ve nitelikli bir demokrasi bilinci adına önemli bir hedefdir. Sosyal Bilgiler program kazanımlarında DKAB dersinde de olduğu gibi ahlaki değer kategorisinde (yaklaşık % 8) nispeten az kazanım vardır.

Araştırma sonucunda şu öneriler geliştirilmiştir:

1. DKAB ve Sosyal Bilgiler gibi iyi bir insan ve iyi bir vatandaş yetiştirme temel hedefini gerçekleştirmek isteyen derslerde program kazanımlarının içerdiği değerlerin analizine uygun bir değer kazandırma yaklaşımı

benimsenmelidir. Bu bağlamda DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin değerleri kazandırma sürecinde özellikle değer açıklama, ahlaki muhakeme ve değer analizi gibi yaklaşımlar kullanılmalıdır.

2. DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri sınıf içi etkinliklerinde anlatım ve telkin yöntemi gibi geleneksel yöntemler ile değer aktarma yaklaşımı yerine soru-cevap, örnek olay, problem çözme gibi öğrencinin etkin katılımı ve aktif olabileceği yöntem ve teknikleri kullanmalıdırlar.

3. DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin değerler eğitimi ve değer öğretimi yaklaşımlarını nitelikli ve kaliteli çalışmalarla desteklemek amacıyla hizmet içi eğitim anlamında seminerler almaları önerilebilir. Bu seminerlerde DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin buldukları illerde mevcut İlahiyat ya da İslami İlimler Fakültesi öğretim üyeleri ile birlikte çalışmalar yapmalarının sağlanması önerilebilir. Bu seminerlerde teorik anlatımlardan çok uygulamalı çalışmalar yapılmasının sağlanması önerilebilir.

4. DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmen adayları hizmet öncesi eğitim anlamında özellikle öğretmenlik bilgisi ve becerisi kazandıkları formasyon derslerinde değerler eğitimine yönelik konularda daha iyi eğitilmelidirler.

5. DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi için program kazanımlarına uygun olarak geliştirilen içeriğin değer-kazanım ilişkisi çerçevesinde değerler eğitimine uygunluğunun sağlanmasıdır. Bu anlamda ders kitaplarının da değer-kazanım ilişkisine uygunluğunun sağlanmasıdır.

6. DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi için kullanılan ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarının değer-kazanım ilişkisine uygunluğu sağlanmasıdır.

7. Değer-kazanım ilişkisi üzerine farklı disiplinler için yeni araştırmalar yapılması ve bu araştırmalar arasında karşılaştırmalar yapılması önerilebilir.

Kaynakça/References/المراجع

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altıntaş, M. E. (2016). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine göre değer öğretiminin amaçları - Nitel bir araştırma-. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 193-209.
- Altıntaş, M. E. (2018). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin değer öğretiminde kullandıkları yöntemler -Nitel bir araştırma-. *Milli Eğitim Dergisi*, 217, 131-165.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.

- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(11), 1-15.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Cresswell, J. W. (2012). *Educational research*. Boston: Pearson education.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Çalışkur, A. Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çınar, F. (2015). Din öğretiminde değerler eğitimi. M. Gündüz (Ed.), *Değerler eğitimi içinde* (s. 87-123). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme* (23. basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deveci, H. (2009). Sosyal Bilgiler dersinde kültürden yararlanma: Öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (28), 1-19.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 15-46). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ertürk, Selahattin. (1975). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Fidan, N. K. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *International Journal of Social Science*, 6(3), 361-388.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir*. (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Gözütok, Ş. (2009). *Eğitim ve dinin kavramsal yapısı ve din eğitimi ile ilişkisi. Kuram ve eylem yönüyle din eğitiminin teolojik ve felsefi temelleri*. 8-9 Mayıs. Konya.
- Güngör, E. (2000). Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar (3. basım). İstanbul: Ötüken yayınları.
- Karakuş, F. (2006). *Sosyal bilgiler öğretiminde yapıcı öğrenme ve otantik değerlendirme yaklaşımlarının öğrencilerin akademik başarı, kalıcılık ve sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi*. (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Keith F. P. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*, (Çev. D. Bayrak, H.B. Arslan, ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Keskin, Y. M. (2004). Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7-21.
- Keskin, Y. (2008). Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2014). DKAB öğretmenlerine göre değer eğitimi ve DKAB derslerinin zorunluluğu (Samsun Örneği). *Millî Eğitim Dergisi*, 203, 225-249.
- Keskin, Y. (2016). Değer sınıflaması üzerine aksiyonel bir deneme. *Turkish Studies*, 11(3), 1485-1510. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827>.
- Kılınç, F. E. (2015). Değer eğitiminin tanımı, önemi ve kapsamı. S. Y. Güder (Ed.), *Değerler eğitimi içinde* (s. 1-20). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (6 ve 7. sınıflar)*. TTKB, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB (2018a). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2018b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mehmedoğlu, A.U. (2013). Din, dindarlık ve değerler. *İzû Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 173-179.
- Öztürk, C. (2011). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi içinde* (s. 1-31) (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Poyraz, H. (2007). “Değerlerin kuruluşu ve yapısı”. R. Kaymakcan ve diğerleri (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu içinde* (s. 81-88). İstanbul: DEM Yayınları.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programındaki değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching)*, 4(2), 106-118.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu* (5. basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tanrıoğen, A. (2006). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi etkili vatandaş yetiştirme. A. Tanrıoğen (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 12-20). İstanbul: Arı Matbaacılık.
- TDK, (2021). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (15.02.2021).

- Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 91-110.
- Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2007). Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi. Recep Kaymakcan vd. (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 177–202). İstanbul: Dem Yayınları.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *TÜBAR-XIX-/Bahar*, 499-522.
- Yıldırım, A. ve Şimşek. H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zafer, S. S. P. (2019). *Velilerin Sosyal bilgiler dersinin önemine ilişkin görüşleri, sosyal bilgiler dersinde öğretmen akademik katılımına ilişkin algıları ve sosyal bilgiler dersinde akademik katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.